

7. Русанівський В. М. Структура українського дієслова / В. М. Русанівський. – К. : Наук. думка, 1971. – 315 с.
8. Сидоренко Т. М. Кількісні способи дієслівної дії в українській мові [монографія] / Тетяна Михайлівна Сидоренко. – Ніжин, 2005. – С. 236.
9. Тлумачний словник української мови / в трьох томах [авт.-уклад. В. Яременко, О.Сліпушко]. – К. : Аконті, 2004.
10. Чубань Т. В. Особливості префіксального вираження видових відмінностей у системі двовидових дієслів / Т. В. Чубань // Мовознавство. – 1996. – № 2-3. – С. 60-65.

Ткаченко Ю. В. Префиксы по-, пере-, недо- как способ выражения градации в современном украинском языке.

Статья посвящена исследованию префиксов по-, пере-, недо-, с помощью которых выражается градация в современном украинском языке. Проанализировано лексемы с вышеназванными аффиксами и определено grand-оттенки, которые они вносят в семантическую структуру слова.

Ключевые слова: словообразование, префиксация, словообразовательные форманты, сема, градуальная функция, градация, градуатор, градуальные оппозиции, grand-оттенки.

Tkachenko Yu. V. Prefixes po-, ob- (obi-), pere-, nedo- as means of expression of gradation in modern ukrainian language.

The article is devoted to researching of prefixes po-, ob-, pere-, nedo-, as means of expression of gradation in modern ukrainian language. Lexemes are analysed with the above mentioned affixes and defined grandee tints, that they bring into the semantic structure of the word.

Keywords: a word-formation, prefixes, word-formation formant, sema, gradual function, gradation, graduator, gradual oppositions, grandee tint.

**Толчеєва Т. С.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова**

СПЕЦИФІКА СПІВВІДНЕСЕНОСТІ ПОНЯТТЯ І КОНЦЕПТУ

Статтю присвячено проблемі диференціації термінів поняття і концепт. Концепт є ідеєю, яка виникає у свідомості на докомунікативному етапі мисленнево-мовленневого процесу. Описано різні підходи до трактування цих термінів.

Ключові слова: поняття, концепт, структура концепту.

Осягнення феномену знання через концептуальні структури є новим підходом до з'ясування вже таких суто лінгвістичних понять, як значення, поняття і, звичайно ж, концепт.

У когнітивному розумінні термін концепт (ментальна одиниця, інформаційна структура, що відображає знання та досвід людини) був опрацьований американським лінгвістом Р. Джакендоффом у його монографії "Семантичні структури", де він оперував поняттями концепту об'єкта та його частин, концепту руху, дії, простору, часу, ознаки, що ставило виділювані ним концепти у певну відповідність до частин мови [1, с. 26].

Найпоширенішою позицією є положення про те, що основою концепту є поняття, але основою поняття частіше за все не є концепт. Це наводить на думку про те, що концепт має бути етноспецифічно забарвленим поняттям з певною етнопсихологічною надбудовою. Концепт – не поняття, а сутність поняття, виявляється у своїх змістових

формах – у понятті, у символі [3, с. 19]. У розумінні Ю. С. Степанова сама культура виступає сукупністю концептів та відношень між ними [5, с. 67].

Знаючи, що концепт є гіперонімічно синтезуючим лінгвоментальним утворенням, яке методологічно прийшло на зміну образу, поняттю і значенню та включило їх у себе у скороченому вигляді, С. Г. Воркачев називає його (концепт) законним спадкоємцем цих семіотичних категорій. Характеризуючись багатоаспектністю, концепт переймає від поняття дискурсивність реалізації змісту, від образу – метафоричність і емотивність, а від значення – включення свого імені в лексичну систему мови [2, с. 67]. Попри те, що етноспецифічність концепту не підлягає сумніву, його семантико-поняттєва база має багато в чому загальнокультурний і наднаціональний характер. Поняття стає лише тоді концептом, коли воно валоризується, тобто обростає певними ціннісними асоціаціями [4, с. 54].

Концепт як багатовимірне явище має понятійне начало, підлягає численним асоціаціям й оцінкам, органічно поєднується з лінгвокультурним аспектом, що дає підстави вважати його ширшим й об'ємнішим, ніж поняття. Принциповою тезою, що спричиняє наукову дискусію, є логічна конкретність поняття і метафізична розмитість концепту, а точніше прив'язаність поняття до слова і неприв'язаність до нього концепту, оскільки “концепт є розсіяним у мовних знаках” [там само].

У лінгвоконцептології основа концепту базується на трьох складових: поняттєва (субстрат), перцептивно-образна (адстрат) і ціннісна (епістрат) [4, с. 54]. *Поняттєвий субстрат концепту* відбиває його денотативну співвіднесеність з концептуальним референтом. У цьому сислі поняття і концепт корелюють між собою. Але не кожне поняття має свій концептуальний корелят. Так, *Birke* у свідомості німця та *бук* у свідомості росіянина – це просто поняття. А *Берёза* для росіянина та *Buche* для німця – це концептуалізовані поняття. *Перцептивно-образний адстрат* – це ті знання, образи й асоціації, що постають у свідомості у зв'язку з тим чи іншим денотатом, який формується на підставі узагальненого образу і в якому закладені чуттєвий індивідуальний досвід і колективне знання. *Ціннісний (валоративний) епістрат* – найголовніша іпостась концепту, в якій у свідомості людини оживає позитивне ставлення завдяки приналежності останньої до того чи іншого етно- й лінгвокультурного колективу, тобто це “те, що переживається” людиною [4, с. 54-65].

Наприклад, структуру концептів *Harmony/Гармонія*, *Good/Добро* можна подати у такий спосіб.

Таблиця 1.1

Структура концептів *Harmony/Гармонія*, *Good/Добро*

Ім'я концепту	Тип концептуальної складової		
	Понятійний субстрат	Асоціативний адстрат	Валоративний епістрат
<i>Harmony/Гармонія</i>	Зв'язок, взаємозалежність, єдність у межах подібного / різного як результат упорядкованості / завершеності	Сукупність передумов гармонійності: існування об'єктів їх властивостей, пов'язаних між собою у вимірах подібності / відмінності	Психологічне естетико-етичне ставлення; утилітарно-практична і культурна значущість; стереотипні уявлення про гармонійність

Ім'я концепту	Тип концептуальної складової		
	Понятійний субстрат	Асоціативний адстрат	Валоративний епістрат
<i>Good/Добро</i>	Світоглядна ціннісна універсалія морального і утилітарного порядку, еталон та інструмент оцінки.	Гранично широка аксіологічна категорія, що протистоїть злу і корелює з вищим благом (у релігійній етиці).	Ставлення у тріаді базових цінностей істина – добро – краса; моральний імператив буття.

Слід відзначити, що між ідеальною суттю концепту та його матеріальним втіленням немає ізоморфізму: мовна об'єктивація певного концепту однозначно не прив'язана до певного слова. У цьому розумінні концепт є дисперсним ментальним утворенням: розсіяний серед мовних знаків, він може втілюватися чи реалізовуватися цілою низкою вербальних і навіть невербальних засобів.

Зважаючи на те, що концепт є певного роду ідеєю, яка виникає у свідомості на докомунікативному етапі мисленнєво-мовленнєвого процесу і яка прагне експлікуватися, обираючи собі адекватну вербальну упаковку, варто визнати, що апеляція – це зверненість концепту до знака, а не навпаки. Власне *апеляція* – це процес і результат кодування інформації за алгоритмом *стимул – реакція* з перспективою мовця (ономасіологічний рух від значення до форми). З перспективи ж декодувальної активності адресата цей процес постає у зворотній пропорції: *реакція – стимул* і є за своєю суттю *презентацією* концепту знаком (семасіологічний рух від форми до значення). Йдеться про кодову варіативність концепту.

Найбільш актуальні концепти реалізуються не тільки у вербальних, а й у невербальних одиницях. Так, наприклад, *Fool* може апелювати до лексичних номінацій англ. *blockhead, dolt, dunce, dullard, booby, looby, numskull*, фразеологізмів англ. *an utter (arrant) fool, to play the fool, dummy*, жестів (постукування пальцем по лобі, вертіння пальцем біля скроні).

При такому підході поняттєвий субстрат слід визнати константою, а образ і цінність – перемінними концепту. Поняття є раціонально-логічним конструктом і тим самим загальнокогнітивним надбанням, а концепт – лінгвокультурним, що відбиває етноспецифічне осягнення певного фрагмента довкілля. А тому концепт є не просто поняттям, а поняттям *етно-соціо-психо-лінгво-культурного* порядку з чітко вираженим валоративним компонентом.

Л і т е р а т у р а :

1. Актуальні проблеми сучасної лінгвістики: курс лекцій / І. О. Голубовська, І. Р. Корольов. – К. : Видавничо-поліграфічний центр Київський університет, 2011. – 223 с.
2. Воркачев С. Г. Лингвокультурология, языковая личность, концепт : становление антропоцентрической парадигмы в языкознании / С. Г. Воркачев // Филологические науки. – 2001. – № 1. – С. 64–72.
3. Колесов В. В. Язык и ментальность / Владимир Викторович Колесов. – СПб. : Петербургское востоковедение, 2004. – 240 с.
4. Приходько А. М. Концепти і концептосфери в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / Анатолій Миколайович Приходько. – Запоріжжя : Прем'єр, 2008. – 332 с.
5. Степанов Ю. С. Концепты. Тонкая пленка цивилизаций / Юрий Сергеевич Степанов. – М. : Языки славянских культур, 2007. – 248 с.

Толчеева Т. С. Специфика соотносительности понятия и концепты.

Статья посвящена проблеме дифференциации терминов понятие и концепт. Концепт является идеей, которая возникает в сознании на докоммуникативном этапе мыслительного процесса. Описаны различные подходы определения этих терминов.

Ключевые слова: понятие, концепт, структура концепта.

Tolcheyeva T. S. Peculiarities of notion and concept differentiation.

The article deals with the problem of notion and concept differentiation. Concept is an idea which appears in consciousness before communication. Different approaches in terms' definition are described.

Keywords: notion, concept, concept structure.

Уманець Я. В.

**Київський національний університет
імені Т. Г. Шевченка**

ЗАСОБИ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ АНТРОПОНІМІВ УКРАЇНСЬКОЮ (ЗА ТВОРАМИ МОЕМА)

У статті досліджуються особливості перекладу власних назв (антропонімів) на основі художніх творів Моєма.

Ключові слова: феномен номінації, власні назви (антропоніми), транскрипція, транслітерація, транспозиція, калькування.

У сучасній лінгвістиці спостерігається значний інтерес до проблем ономастики, тобто вивчення власних імен, зокрема антропонімів, які займають особливе місце в українській, англійській та взагалі у будь-якій мові світу. Повноцінне спілкування, тобто правильне сприйняття, оцінювання та інтерпретація інформації, є неможливим без знання певного набору власних імен та їх функцій у мові та тексті. Імена відомих особистостей, літературних персонажів складають значний пласт знань, необхідних для усвідомлення та оцінки культури того-чи іншого народу.

Власні імена (антропоніми) – одна з найважливіших національних складових як мовної так і культурної картини світу, тому вони слугують міцною зброєю оборони та захисту національної ідентичності.

Актуальність обраної теми обумовлюється неперехідним інтересом перекладачів до феномену номінації. Вивченням антропонімів займалось чимало видатних лінгвістів: Р. С. Гінзбург, Н. Д. Арутюнова, В. В. Лопатін та багато інших. Проблемою перекладу власних назв займались А.В. Суперанська, А. А. Пашкевич та А. Ф. Артемова, які спробували з'ясувати та виокремити основні проблеми їх передачі на цільову мову.

Метою публікації є аналіз та характеристика основних засад та способів перекладу англійських антропонімів українською.

Відповідно до мети роботи, нами визначено такі **завдання**: розглянути поняття антропоніма і види антропонімів та висвітлити особливості вживання поняття “антропоніми” та способи їх перекладу з англійської на українську мову (за творами Моєма).